

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра правоохоронної діяльності

Сворак С. Д.

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-
ПРАВОВІ ПІДХОДИ**

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
здобувачам вищої освіти заочної форми навчання
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність**

**Івано-Франківськ
2024**

Сворак С. Д. Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачам вищої освіти заочної форми навчання спеціальності 262 Правоохоронна діяльність Навчально-наукового юридичного інституту з навчальної дисципліни «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи».

Схвалено на засіданні кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Протокол № 1 від 20 вересня 2024р.

Затверджено на засіданні науково-методичної ради протокол № від

Рецензенти:

завідувач кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника доктор юридичних наук, професор **Ігор Богданович Медичський**

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» містять плани семінарських занять та короткий виклад матеріалу до кожної теми; схематичні, теоретико-аналітичні та практичні завдання; тематику рефератів; перелік необхідної для вивчення літератури. Розраховані на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 262 Правоохоронна діяльність.

ВСТУП

«Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» - теоретична та базова навчальна дисципліна, що має на меті оволодіння здобувачами вищої освіти системою сучасних теоретичних знань про загальні правові явища та державні інститути, розуміння функцій держави, форм та суб'єктів реалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності, дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави. Вона закладає основу для розуміння права як соціального регулятора та держави як основного інституту управління суспільством.

Навчальна дисципліна покликана сприяти засвоєнню студентами комплексу знань щодо доктринальних підходів до визначення поняття «правоохоронна функція держави», що становить комплексний пріоритетний напрямок державної політики, цілісного уявлення про правоохоронну діяльність держави, її значення та роль у забезпеченні правопорядку.

Здобувачі повинні, насамперед, бути глибоко обізнані з основними принципами, закономірностями і механізмами, що визначають функціонування держави і права, оволодіти понятійним апаратом та науковими категоріями, що становлять підґрунтя для правотворчої та правозастосовчої діяльності, а також розвинути правову культуру і свідомість правоохоронців.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, вивчення сутності, завдань і основних аспектів правоохоронної діяльності, її місця в структурі державної влади, детальний аналіз правоохоронної функції держави як однієї з основних пріоритетних напрямків державної політики.

Вивчення загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку державно-правової дійсності, які є предметом дослідження даної дисципліни, допомагає вирішувати правові проблеми, пояснює, як закони впливають на суспільство і як їх реформувати для досягнення справедливості й ефективності. Навчальна дисципліна «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» є базою для розуміння формування законодавства, напрямків діяльності правоохоронних органів і розробки політики ефективної діяльності держави у сфері захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку.

Відповідно питання опанування дисципліни є необхідною складовою якісної підготовки фахівців в галузі цивільної безпеки.

Підготовка до семінарських занять передбачає вивчення також і тих питань або окремих їх аспектів, які не охоплюються лекційним курсом, проте виносяться для обговорення на семінарських заняттях. Тому студенти повинні самостійно вивчити ці питання і підготувати на них відповіді, враховуючи методичні вказівки та рекомендації, що містяться в даному навчально-методичному виданні. Все це сприятиме активізації самостійної роботи студентів.

Причому, ефект останньої покликане посилити написання рефератів, тематика яких подається до кожної теми. Реферати виконуються студентами на основі аналізу наукової та навчальної юридичної, соціологічної, політологічної, філософської та іншої необхідної літератури, належним чином (відповідно до вимог, що ставляться до їх написання) оформляються, захищаються на присвяченому вказаній темі

семінарському занятті шляхом викладу основних його положень і здаються викладачеві.

Необхідно відмітити, що окрім розгляду питань теми та написання рефератів, передбачається обов'язкове вивчення ключових понять теми, дефініції яких студенти повинні знати напам'ять, а також виконання схематичних, теоретико-аналітичних та практичних завдань. Причому, вказані завдання повинні бути відображені в письмовій формі, а їх невиконання може бути оцінене незадовільною оцінкою.

Виступаючи на семінарі, студент повинен чітко і лаконічно висловлювати свої думки, не відхиляючись від обговорюваної теми, вміти об'єктивно аналізувати, критично мислити, визначати причинно-наслідкові зв'язки, давати правову оцінку, робити власні висновки. При цьому можна користуватись своїм конспектом, але не зачитувати його замість свого усного виступу. Спірні і дискусійні питання вирішуються під керівництвом викладача в процесі детального аналізу та обговорення на семінарському занятті.

Основними джерелами вивчення курсу «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» для здобувачів вищої освіти заочної форми навчання спеціальності 262 Правоохоронна діяльність є:

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Загальна теорія права. Академічний курс: підручник. За ред. С.В. Бобровник. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
3. Теорія держави і права : навч. посібник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Я. О. Тицька та ін. Одеса, 2021. 193 с.
4. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія права і держави. Підручник, практикум, тести. К.: Юрінком Інтер, 2022. 584 с.
5. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. С. 66-102.
6. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
7. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: Підручник. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 716 с.
8. Машков А. Д. Теорія держави і права: Підручник. Київ: ВД Дакор, 2016. 492 с.
9. Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ: Ун-т "Україна", 2014. 560 с.
10. Теорія держави і права: Підручник / За ред. О. В. Петришина; Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Х.: Право, 2015. 368 с.
11. Лисенков С.Л. Теорія держави і права: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2015. 447 с.
12. Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Паливода А. В., 2012. 256 с.
13. Теорія держави і права: Навч. посіб. / С. К. Бостан та ін. К.: Академія, 2013. 346 с.
14. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і допов. – Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД. 2016. 480 с.

ТЕМА 1. ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ. ФОРМА, МЕХАНІЗМ ТА АПАРАТ ДЕРЖАВИ

2 год.

Тема присвячена з'ясуванню суті категорії форми держави, що характеризує державну владу, визначення факторів, які впливають на форму держави та її елементи, характеристику основних параметрів державної влади, які визначають державне правління, державний устрій і державний режим, розкриттю поняття та змісту функцій держави, оскільки вони відображають її соціальну сутність.

Дана тема також передбачає загальний аналіз внутрішніх і зовнішніх функцій держави в економічній, політичній, гуманітарній сферах. Слід зазначити, що найпоширеніший критерій класифікації функцій держави – це їх поділ на внутрішні і зовнішні. Ці знання забезпечать здобувачів освіти комплексним розумінням того, як функціонує держава, які завдання вона виконує, яким чином структурована її влада та як діють її органи. Це сприятиме кращому усвідомленню механізмів державного управління, аналізу державних форм правління та їх впливу на життя суспільства, а також оцінці ефективності державних органів. В процесі проведення семінарського заняття повинен бути розглянутий механізм реалізації функцій держави, зокрема, правові і організаційні форми та методи здійснення функцій держави. Особливого значення в сучасний період набуває правоохоронна функція держави як одна з основних пріоритетних напрямків державної політики.

Завданням є навчитися розрізняти форму правління (монархія, республіка), форму державного устрою (унітарна, федерація, конфедерація) та політичний режим (демократичний, авторитарний, тоталітарний). Важливо зрозуміти, як ці елементи впливають на ефективність управління та відносини між владою і громадянами. Форма держави - це ключове поняття, яке визначає, як організована держава, хто і як у ній здійснює владу, як територіально вона побудована та які механізми використовуються для управління суспільством.

Вивчаючи дану тему, здобувачі вищої освіти повинні чітко розмежувати поняття «механізму» і «апарату держави», визначити їх структуру, проаналізувати зміст понять «державна організація», «державне підприємство», «державна установа», «державний орган», «державний службовець». Правильне розуміння цих понять дасть можливість розкрити співвідношення механізму і апарату держави.

Питання для обговорення:

- 1. Поняття та елементи форми держави.**
- 2. Поняття, структура механізму держави та характеристика апарату держави.**
- 3. Поняття та зміст функцій держави.**
- 4. Види функцій держави.**
 - 4.1. Класифікація функцій держави.
 - 4.2. Внутрішні функції держави.
 - 4.3. Зовнішні функції держави.
- 5. Форми та методи здійснення функцій держави.**
- 6. Поняття та сутність правоохоронної функції держави.**
 - 6.1. Поняття та ознаки правоохоронної функції держави як основи правоохоронної діяльності.

6.2. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

6.3. Принципи та методи правоохоронної функції держави.

Ключові поняття: форма держави, форма державного правління, форма державного устрою, державний режим, монархія, необмежена (абсолютна) монархія, обмежена (конституційна) монархія, дуалістична монархія, парламентська монархія, республіка, президентська республіка, парламентська республіка, змішана республіка, унітарна держава, федерація, конфедерація, демократичний режим, тоталітарний режим, авторитарний режим, механізм держави, апарат держави, орган держави, функції держави, внутрішні функції держави, зовнішні функції держави, форми здійснення функцій держави, методи здійснення функцій держави, правоохоронна функція держави, суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

Схематичне завдання:

1. Складіть порівняльні таблиці:
 - а) ознак абсолютної і конституційної монархій;
 - б) ознак дуалістичної і парламентської монархій;
 - в) ознак президентської і парламентської республік;
 - г) ознак унітарної і федеративної держав;
 - д) ознак тоталітарного та авторитарного режимів.
2. Покажіть у вигляді схеми співвідношення механізму і апарату держави.
3. Накресліть розширену схему суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Проаналізуйте за Конституцією України форму Української держави.
2. Проаналізуйте схожі і відмінні риси таких складових механізму держави як «державний орган», «державна установа», «державне підприємство».
3. Визначте основні відмінності державного органу і органу місцевого самоврядування.
4. Проаналізуйте підходи щодо визначення поняття правоохоронної функції держави.

Реферати:

1. Форма держави у філософських поглядах Аристотеля, Платона, Цицерона, Монтеск'є.
2. Нетипові форми державного правління сучасності.
3. Сучасні форми державного устрою.
4. Проблеми становлення демократичного режиму в сучасному світі.
5. Взаємодія місцевих державних органів з органами місцевого самоврядування.
6. Принцип поділу влади в сучасній українській практиці.
7. Функції сучасної держави.
8. Особливості соціальної функції держави в Україні.
9. Форми та методи здійснення функцій держави.

10. Глобальні проблеми людства і функції сучасної держави.
11. Правоохоронна функція та правоохоронна діяльність як складові правової держави.
12. Патрульна поліція як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави.
13. Особливості реалізації правоохоронної функції держави в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Теорія держави і права : навч. посібник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Я. О. Тицька та ін. Одеса, 2021. 193 с.
3. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. С. 66-102.
4. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. - Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
5. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: Підручник. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 716 с.
6. Машков А. Д. Теорія держави і права: Підручник. Київ: ВД Дакор, 2016. 492 с.
7. Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ: Ун-т "Україна", 2014. 560 с.
8. Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Паливода А. В., 2012. 256 с.
9. Теорія держави і права: Навч. посіб. / С. К. Бостан та ін. К.: Академія, 2013. 346 с.
10. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і допов. – Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД. 2016. 480 с.
11. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 3: Загальна теорія права. 952 с.
12. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К.: ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2007. 992 с.
13. Мала енциклопедія теорії держави і права. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. 368 с.
14. Правова доктрина України: у 5-ти т. / редкол.: В. Я. Тацій [та ін.]. Харків: Право, 2013. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / [О. В. Петришин та ін.]; за заг. ред. О. В. Петришина. 2013. 975 с.
15. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики: моногр. Запоріжжя: Дике поле, 2005. 540 с.
16. Гончаренко В. Бікамералізм у контекст конституційної реформи в Україні. Вісник Академії правових наук України. 2012. № 3. С. 67- 77.
17. Куфтирєв П. В. Електронна демократія як особлива форма державно-політичного режиму. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 1. С. 34-38.
18. Мартинюк Р. «Суперпрезидентська республіка»: конституційно-правова оцінка феномену та досвід пострадянських країн. Право України. 2013. № 7. С. 252-262.

19. Мартинюк Р. Змішана республіка - напівпрезидентська форма правління? Право України. 2018. Вип. 1. С. 172-183.
20. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
21. Новиков О. В., Черніков Д. Ю. Політичний режим як характерна ознака суспільства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 5. С. 24-27.
22. Орзіх М. Президентська республіка - різновид республіканської форми правління. Право України. 2009. № 10. С. 72-77.
23. Процюк І. В. Втілення принципу поділу влади в дуалістичних і парламентських монархіях. Проблеми законності. 2012. Вип. 120. С. 3-13.
24. Толстенко В. Правові форми сучасної держави: теорія і методологія дослідження. Юридична Україна. 2014. № 2. С. 39-47.
25. Черняк Є. В. Зміна форми правління як мета конституційних перетворень: порівняльно-правовий аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 40-43.
26. Бабенко К. А. Конституційно-правовий вимір реалізації принципу поділу державної влади. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 7 (105). С. 19-27.
27. Мартинюк Р. С. Реалізація принципу поділу влади в сучасній Україні: політико-правовий аналіз: моногр. Острог: Острозька академія, 2007. 352 с.
28. Оніщук М. Організація влади в Україні: шляхи конституційного удосконалення. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 9. С. 70-79.
29. Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: теоретико-правовий аналіз: моногр. Харків: Крок, 2009. 300 с.
30. Процюк І. В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління: моногр. Харків: Право, 2012. 583 с.
31. Смокович М. Судова влада: місце в суспільстві та судовий контроль. Юридична Україна. 2012. № 10. С. 99-108.
32. Тупицький О. Повноваження Конституційного Суду України та ефективність національних засобів індивідуального доступу до конституційного правосуддя. Вісник Конституційного Суду України. 2016. № 6. С. 208-210.
33. Федина Д. І. Судова влада як конституційно-правова категорія. Право і суспільство. 2015. № 5 (2), ч. 3. С. 39-45.
34. Шаповал В. Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління. Право України. 2016. № 4. С. 72-88.
35. Ботвінов Р. Правоохоронна функція держави: сутність та форми реалізації. Публічне управління: теорія та практика : електронний збірник наукових праць. 2016. № 1 (15). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01\(15\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01(15)/4.pdf).
36. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Павло Іванович Хамула. – Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 20 с.
37. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук. спец.: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Андрій Іванович

Білас. – Львів, НУ «Львівська політехніка», 2016. 238 с.

38. Гриценко В.Г. Поняття правоохоронної діяльності / В.Г. Гриценко // Митна справа, 2014. № 6(2.2). С. 422–427.
39. Копетюк М. Нормативно-правові аспекти визначення поняття правоохоронного органу й правоохоронної діяльності. Історико-правовий часопис. 2013. № 1. С. 134–138.
40. Корнієнко П.С. Співвідношення понять і практики здійснення правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні. Часопис Київс. універ. права, 2014. № 3. С. 60–63
41. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Павло Іванович Хамула. – Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 238 с.
42. Ботвінов Р. Г. Правоохоронна функція держави: сутність та форми реалізації. Публічне адміністрування: теорія та практика. № 1. 2016
43. Муляр Г. В. Діяльність органів Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція. 2023. № 61. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc61/61_2023.pdf#page=13
44. Белов Д.М., Швед І.І., Белова М.В. Правоохоронна функція держави: роль та місце органів прокуратури. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО.2023. Випуск 76. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/4.pdf>
45. Савицька Н. А. Правоохоронна функція держави та роль нотаріату в її реалізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 42. том 1. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc42/part_1/10.pdf

ТЕМА 2. ПРИНЦИПИ ПРАВА. НОРМА ПРАВА. ДЖЕРЕЛА ПРАВА. 2 год.

Тема присвячена вивченню поняття та суті принципів права, їх класифікації, з'ясуванню змісту та основних правових вимог загальних принципів права, вивченню поняття, характерних рис, структури та видів правової норми, розумінню джерел (форм) права як способу зовнішнього виразу та формально-юридичного закріплення правил поведінки загального характеру.

Принципи права — це основні ідеї та засади, на яких базується правова система держави. Вони є своєрідними орієнтирами для створення законів, їхнього тлумачення та застосування. Основні принципи права відображають найважливіші цінності суспільства, такі як справедливість, рівність перед законом, гуманізм, законність, демократія тощо. При підготовці до семінару слід з'ясувати суть принципу верховенства права, визначити проблеми співвідношення принципу верховенства права і принципу верховенства закону.

У даній темі здобувачі вищої освіти повинні здійснити аналіз поняття «норма права» та його ознак, особливу увагу слід приділити вивченню питання структури

норми права. При цьому студентам, вивчаючи елементи типової норми права (гіпотезу, диспозицію і санкцію), потрібно навести класифікацію вказаних елементів норми права за ступенем визначеності, за складом, а також за іншими критеріями.

При опрацюванні питань про джерела права, перш за все, необхідно усвідомити поняття «джерела (форми) права», здійснити аналіз класифікації джерел (форм) права та дати характеристику основних видів джерел права в сучасних державах (правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт), а також проаналізувати практику застосування основних джерел (форм) права в Україні.

Питання для обговорення:

- 1. Поняття, суть та класифікація принципів права.**
- 2. Характеристика основних видів принципів права.**
 - 2.1. Загальнолюдські (цивілізаційні) принципи права.
 - 2.2. Загальні (основоположні) принципи права.
 - 2.3. Галузеві, міжгалузеві принципи права та принципи інститутів права.
- 3. Поняття, зміст та структура принципу верховенства права.**
- 4. Поняття та ознаки норми права.**
 - 4.1. Поняття та ознаки норми права.
 - 4.2. Відмінність правових норм від індивідуальних приписів.
- 5. Структура норми права.**
- 6. Класифікація норм права.**
- 7. Джерела (форми) права: поняття, види.**
 - 7.1. Поняття джерела і форми права. Співвідношення форми і джерела права.
 - 7.2. Класифікація джерел (форм) права.
- 8. Основні види джерел права в сучасних державах.**
 - 8.1. Правовий звичай: поняття, ознаки, види.
 - 8.2. Правовий прецедент як джерело (форма) права та сфера його застосування.
 - 8.3. Нормативно-правовий договір: поняття, ознаки, види.
 - 8.4. Нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, види.

Ключові поняття: принципи права, принцип верховенства права, норма права, гіпотеза, диспозиція, санкція, нормативний припис, джерело (форма) права, правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт.

Схематичне завдання:

1. Складіть розгорнуту схему системи принципів сучасного українського права.
2. У вигляді розгорнутої схеми відобразіть класифікацію правових норм.
3. Складіть розгорнуту схему класифікації елементів класичної норми права.
4. У вигляді розгорнутої схеми зобразіть систему джерел (форм) права України.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Проаналізуйте причини відсутності в статті нормативно-правового акту всіх структурних елементів класичної (типової) правової норми (гіпотези, диспозиції і санкції) в їх логічній єдності? Які, на вашу думку, недоліки та переваги такого

стану речей. Визначте основні аспекти співвідношення норми права та статті нормативно-правового акту.

2. Визначте та проаналізуйте основні переваги нормативно-правових актів перед іншими джерелами права.

Практичне завдання:

1. Проаналізуйте Конституцію України та випишіть в зошит конституційні формулювання загальних принципів права.

2. Проаналізуйте наступні статті нормативно-правових актів України і визначте структуру закріплених в них правових норм або нормативних приписів, а також вкажіть, до якого виду належить кожен її структурний елемент та норма права в цілому:

1) ч. 1 ст. 111 Кримінального кодексу України

«Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, - карається позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої»;

2) ч. 1 ст. 48 Цивільного кодексу України

«Якщо фізична особа, яка була оголошена померлою, з'явилася або якщо одержано відомості про місце її перебування, суд за місцем перебування цієї особи або суд, що постановив рішення про оголошення її померлою, за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи скасовує рішення суду про оголошення фізичної особи померлою»;

3) ч. 3 ст. 48 Цивільного кодексу України

«Особа, до якої майно перейшло за відплатним договором, зобов'язана повернути його, якщо буде встановлено, що на момент набуття цього майна вона знала, що фізична особа, яка була оголошена померлою, жива»;

4) ст. 113 Сімейного кодексу України

«Особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право після розірвання шлюбу надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище»;

5) ч. 5 ст. 29 Кримінального кодексу України

«Співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалося їхнім умислом»;

6) ч. 1 ст. 126 Цивільного кодексу України

«Учасник повного товариства, яке було створене на невизначений строк, може у будь-який момент вийти з товариства, заявивши про це не пізніше ніж за три місяці до фактичного виходу із товариства»;

7) ч. 1 ст. 323 Цивільного кодексу України

«Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом»;

8) ч. 7 ст. 75 Господарського кодексу України

«Списання з балансу не повністю амортизованих основних фондів, а також прискорена амортизація основних фондів державного комерційного підприємства можуть проводитися лише за згодою органу, до сфери управління якого входить дане підприємство»;

9) ст. 905 Цивільного кодексу України

«Строк договору про надання послуг встановлюється за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами»;

10) ч. 1 ст. 731 Цивільного кодексу України

«За договором ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренти у формі певної грошової суми або в іншій формі»;

11) ч. 1 ст. 202 Сімейного кодексу України

«Повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги»;

12) ч. 1 ст. 174 Цивільного кодексу України

«Держава відповідає за своїми зобов'язаннями своїм майном, крім майна, на яке відповідно до закону не може бути звернено стягнення»;

13) ч. 2 ст. 7 Кримінального кодексу України

«Якщо особи, зазначені у частині першій цієї статті, за вчинені кримінальні правопорушення зазнали кримінального покарання за межами України, вони не можуть бути притягнені в Україні до кримінальної відповідальності за ці кримінальні правопорушення».

3. Наведіть приклади статей з різних нормативно-правових актів України, в яких застосовується прямий, відсилочний і бланкетний способи викладу правових норм.

Реферати:

1. Природа та призначення правової норми.
2. Структура правової норми.
3. Нетипові норми права
4. Система джерел (форм) права України.

Література

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
3. Теорія держави і права : навч. посібник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Я. О. Тицька та ін. Одеса, 2021. 193 с.
4. Крестовська Н. М. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 584 с.
5. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

6. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: Підручник. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 716 с.
7. Машков А. Д. Теорія держави і права: Підручник. Київ: ВД Дакор, 2016. 492 с.
8. Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ: Ун-т "Україна", 2014. 560 с.
9. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
10. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : навч. посіб. / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 400 с.
11. Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.] ; за заг ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. 260 с
12. Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Паливода А. В., 2012. 256 с.
13. Теорія держави і права: Навч. посіб. / С. К. Бостан та ін. К.: Академія, 2013. 346 с.
14. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і допов. – Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД. 2016. 480 с.
15. Бахновська І. П. Питання співвідношення принципів і норм права та їх місця у механізмі правового регулювання Університетські наукові записки. 2013. № 1. С. 43-47.
16. Гнатюк М. Д. Норма права як основна ланка реалізації права. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2004. Вип. 23. С. 44-50.
17. Городовенко В. Деякі питання нормативного закріплення принципів права. Юридична Україна. 2012. № 6. С. 11-18.
18. Заморська Л. І. Відносно визначені норми права: поняття, структура, функції : монографія / Л. І. Заморська ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Чернівці : Технодрук, 2010. 167 с.
19. Заморська Л. До питання про визначення категорії «норма права». Право України. 2011. № 4. С. 159-163.
20. Кривицький Ю. Норма права у механізмі правового регулювання: теоретико-правовий аспект. Юридична Україна. 2008. № 10. С. 8 – 13.
21. Могілевський Л. В. Сутність поняття «норма права». Прикарпатський юридичний вісник. 2016. № 1. С. 14-18.
22. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. Вип. 1. С. 129-135.
23. Стецик Н. Норма права та нормативно-правовий припис: загальнотеоретичні аспекти. Публічне право. 2016. № 4. С. 212-219.
24. Вилегжаніна М. Нормативно-правовий акт як особливий вид документа. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2010. Вип. 27. С. 281-287.
25. Дергільова О. Г. Правові акти: поняття, класифікація та соціальне призначення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 3-

8.

26. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства : монографія / Л. О. Корчевна. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 360 с.
27. Кравченко С. С. Правовий прецедент як соціальний інститут та його значення: прагматичний аналіз. Часопис Київського університету права. 2011. № 4. С. 17–20.
28. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології : монографія / Н. М. Пархоменко. Київ : Юрид. думка, 2008. 336 с.
29. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. Право України. 2010. № 3. С. 27–29.
30. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу. Право України. 2011. № 5. С. 164.
31. Шевчук С. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України. Право України. 2011. № 5. С. 178.
32. Рабінович П. М. Принцип верховенства права: проблеми теорії і практики / П. М. Рабінович, О. М. Луців, С. П. Добрянський, О. З. Панкевич, С. П. Рабінович. – Львів : Сполом, 2016. 197 с.
33. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. Нове українське право. 2022. № 2. С. 112–119.
34. Коваль І.Ф. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні способів захисту прав та інтересів. Правничий часопис Донецького університету. 2019. № 2. С. 26–33.

ТЕМА 3. ПРАВОВІДНОСИНИ. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ.

2 год.

Тема присвячена загальнотеоретичній характеристиці правовідносин, тлумаченню, реалізації та застосуванню правових норм. Насамперед необхідно з'ясувати поняття, зміст, структуру, передумови виникнення та класифікацію правовідносин. Аналіз складу (структури) правовідносин, окрім визначення загального поняття структури правовідносин, передбачає детальну характеристику кожного структурного елементу правовідносин. При цьому здобувачі вищої освіти повинні визначити поняття, ознаки та види суб'єктів правовідносин, охарактеризувавши таку їх юридичну властивість як правосуб'єктність, здійснити загальнотеоретичний аналіз об'єктів правовідносин (визначивши та охарактеризувавши поняття, ознаки та види об'єктів правовідносин). Розглядаючи поняття юридичних фактів слід піддати детальному аналізу їх характерні риси, функції, значення та класифікацію.

У свою чергу, аналіз тлумачення правових норм слід розпочати з визначення його поняття, мети, необхідності, значення та функцій. Особливу увагу варто приділити вивченню питання класифікації тлумачення правових норм, а також

здійснити детальне дослідження характерних рис та особливостей різних видів тлумачення норм права (за суб'єктами тлумачення правових норм, за обсягом тощо). Процес офіційного тлумачення правових норм іноді завершується прийняттям окремого акту – акту тлумачення правових норм (інтерпретаційно-правового акту). Тому слід детально розглянути питання поняття, ознак та видів інтерпретаційно-правових актів.

Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки та класифікація правовідносин.

2. Склад (структура) правовідносин.

2.1. Суб'єкти правовідносин: поняття, ознаки, види.

2.2. Правосуб'єктність як юридична властивість суб'єктів правовідносин.

2.3. Об'єкти правовідносин: поняття, ознаки, види.

2.4. Зміст правовідносин. Юридичний зміст правовідносин.

2.5. Суб'єктивне право: поняття, зміст, структура. Правомочність.

2.6. Юридичний обов'язок: поняття, зміст, структура.

3. Юридичні факти: поняття, функції, класифікація.

4. Поняття та види тлумачення правових норм.

5. Акти тлумачення правових норм (інтерпретаційно-правові акти): поняття, види.

Ключові поняття: правовідносини; суб'єкт правовідносин; об'єкт правовідносин; зміст правовідносин, суб'єктивне право; юридичний обов'язок; правоздатність; дієздатність; деліктоздатність; юридичний факт, тлумачення правових норм; інтерпретаційно-правовий акт.

Схематичне завдання:

1. Зобразіть схематично взаємозв'язок норми права і правовідносин.

2. Складіть розширену схему класифікації юридичних фактів за різними критеріями.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Проаналізуйте переваги та недоліки кожного з видів тлумачення правових норм.

Практичне завдання:

1. Визначте, до якого виду (підвиду) належать наступні юридичні факти:

1) заповіт;

2) пожежа, що виникла в результаті підпалу;

3) договір довічного утримання;

4) наказ про переведення працівника на іншу посаду;

5) виконання договору;

6) смерть людини;

7) народження людини;

8) одностороння відмова від виконання умов договору;

- 9) землетрус;
- 10) наказ про відрахування студента;
- 11) визнання судом громадянина померлим;
- 12) видача бюро технічної інвентаризації свідоцтва про право приватної власності на земельну ділянку;
- 13) розірвання договору;
- 14) скоєння злочину.

Реферати:

1. Взаємозв'язок норми права і правовідношення.
2. Юридичні факти і соціальні ситуації.
3. Фіксація, посвідчення, встановлення і доказування юридичних фактів.
4. Офіційне тлумачення законів України.
5. Доктринальне тлумачення правових норм.
6. Тлумачення Конституції та інших законів України Конституційним судом України.
7. Правова природа актів Конституційного Суду України.

Література

1. Теорія держави і права : навч. посібник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Я. О. Тицька та ін. Одеса, 2021. 193 с.
2. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: Підручник. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 716 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
5. Тополєвський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополєвський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
6. Машков А. Д. Теорія держави і права: Підручник. Київ: ВД Дакор, 2016. 492 с.
7. Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини "Україна". Київ: Ун-т "Україна", 2014. 560 с.
8. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.]; за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
9. Загальна теорія держави і права: (основні поняття, категорії, прав. конструкції та наук. концепції) : навч. посіб. / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2008. 400 с.
10. Актуальні проблеми теорії держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, Є. О. Гіда, А. М. Завальний та ін.]; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2010. 260 с.
11. Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Паливода А. В., 2012. 256 с.
12. Теорія держави і права: Навч. посіб. / С. К. Бостан та ін. К.: Академія, 2013. 346 с.

13. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. – 3-є вид. перероб. і допов. – Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД. 2016. 480 с.
14. Міхно О. Публічні та приватні правовідносини: сутність і критерії їх розмежування. Підприємництво, господарство і право. 2013. № 9. С. 12-15.
15. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: моногр. Харків: Право, 2017. 391 с
16. Січевлюк В.А. Еволюція категорії «правова суб'єктність»(теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с
17. Сердюк І.А. Основи правоохоронних відносин : монографія / І.А. Сердюк. Дніпропетровськ, 2010.
18. Артикуленко О. Правосуб'єктність юридичної особи: сучасні виклики та невирішені питання. Теорія держави і права, 6/2018. С. 238–242.
19. Грекул-Ковалик Т., Донченко О. Правосуб'єктність як формальна властивість суб'єкта права. Проблеми та судження. С. 131–138.
20. Сопілко І.М. Теоретико-правові підходи до розуміння суб'єктів права окремими галузевими науками. Юридичний вісник, № 4 (9), 2008. С. 66–70.
21. Харитонов Є. Юридичні факти як категорія приватного та публічного права. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіон. наук.-практ. конф. (13–14 лютого 2003 р.). 2003. С. 51–57.
22. Юридичні факти у механізмі правового регулювання: проблеми теорії. Право України. 2005. № 7. С. 109 - 112.
23. Теремцова Н. В. Проблеми реалізації норм права щодо правомірної поведінки. Право і прогрес: теоретичні засади. 2016. Випуск 7. С. 245-247.
24. Сердюк І. А. Акт безпосередньої реалізації норм права: поняття, особливості та види. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. С. 22-29.
25. Лепіш Н. Я. Наукове розуміння тлумачення норм права. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична 4. 2015. С. 12-24.
26. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики. Часопис Київського університету права, 2010. С. 42-46.
27. Котенко М. В. Спосіб тлумачення правових норм як юридична категорія. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Серія ПРАВО. Випуск 21. Частина II. Том 1. С. 62-64.
28. Козюбра М. І. Юридичне тлумачення: проблеми Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2014. Т. 155. С. 3-8.
29. Лепіш Н. Я. Структура актів тлумачення норм права. Публічне право. 2013. № 2. С. 307-313.
30. Малента В. С. Доктринальне тлумачення норм права. Юридична Україна. 2008. № 12. С. 30-36.
31. Молибога М. П. Класифікація тлумачення норм права. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2010. Вип. 50. С. 76-83.
32. Палешник С. Інтерпретаційні акти в судовій практиці. Вісник Національної академії правових наук України. 2013. № 4. С. 261-268.
33. Прийма С. Ознаки тлумачення норм права. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 3 (58). С. 239-248.

34. Сердюк І. А. Нормативно-правовий акт у співвідношенні з актом застосування та актом тлумачення норм права. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2010. С. 152-159.
35. Смородинський В. Деякі питання судового тлумачення. Вісник Академії правових наук України. 2000. № 4. С. 17-23.
36. Спасибо-Фатєєва І. Доктринальне тлумачення. Вісник Академії правових наук України. 2005. № 1. С. 35-38.
37. Шутак І. Д. Юридична техніка тлумачення норм права. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. С. 18-24.
38. Шутак І. Д. Юридична техніка : навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.Д. Шутак, І.І.Онищук. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.